

KAMPINOSKI PARK NARODOWY

DO LIPKOWSKIEJ WODY

PRZEWODNIK PO ŚCIEŻCE DYDAKTYCZNEJ

Dofinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

**INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO**
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko

© Wydawnictwo Epograf
05-082 Blizne Łaszczyńskiego, ul. Warszawska 37
tel.: 22 424 90 00, fax: 22 722 18 30
epograf.pl, studio@epograf.pl

PROJEKT GRAFICZNY, DTP: Krzysztof Niedbała
REDAKCJA TECHNICZNA: Agnieszka Sadurska
KOREKTA: Andrzej Lubański
DRUK I OPRAWA: EU

Wydanie I
ISBN 978-83-62910-25-0
nakład - 5000 egz.
egzemplarz bezpłatny

© Kampinoski Park Narodowy
05-080 Izabelin, ul. Tetmajera 38
tel.: 22 722 60 01, 22 722 60 21, fax: 22 722 65 60
www: kampinoski-pn.gov.pl,
e-mail: dyrekcja@kampinoski-pn.gov.pl

AUTORZY TEKSTÓW:

Anna Andrzejewska, Anna Kębtowska,
Andrzej Lubański, Danuta Peptowska-Marczak,
Ewa Siatecka, Małgorzata Wawryszuk

ZDJĘCIA

Grzegorz Okołów (GO), Katarzyna Fidler (KF),
Tomasz Hryniewicki (TH), Anna Kębtowska (AK),
Danuta Peptowska-Marczak (DPM),
Krzysztof Niedbała (KN), Ewa Siatecka (ES)

ZDJĘCIA NA OKŁADCE

Krzysztof Niedbała

ILUSTRACJE

Małgorzata Wawryszuk (MW), Danuta Peptowska-Marczak (DPM)
Danny Prew (DP)

SCHEMAT LIPKOWSKIEJ WODY

Jacek Kozłowski

PLAN ŚCIEŻKI

Ewa Siatecka

PLAN MANUFAKTURY

Tomasz Sienicki

KONSULTACJA

Małgorzata Mickiewicz

Dofinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

**INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko

DO LIPKOWSKIEJ WODY

© Wydawnictwo Epograf 2015
© Kampinoski Park Narodowy 2015

KAMPINOSKI PARK NARODOWY

Kampinoski Park Narodowy został utworzony 16 I 1959 r. Chroni znaną od średniowiecza Puszcę Kampinoską, która ostaniała rosnące pod jej bokiem miasto, a później stolicę kraju. Obecnie puszcza jest w równym stopniu fenomenem przyrodniczym, co pełnym znaczeń leśnym kompleksem kulturowym. Przez stulecia królowsy i prywatni właściciele wybierali z puszczy najpiękniejsze drzewa, które stąd łatwo było spławiać Wisłą do Gdańska, gonili za zwierzyną, wylesiali połacie puszczy a to na zagon pola, a to na szmat łąki. Działali tu bartnicy i budnicy, osuszali bagna osadnicy olanderscy, gospodarowali leśnicy i rolnicy. Podczas wojen i powstań narodowych ludzie szukali w niej schronienia. Wszystko to zostawiło ślady w przyrodzie, w nazewnictwie uroczysk i wsi, w rozrzuconych po puszczy pamiątkach.

Kampinoski Park Narodowy leży w bezpośrednim sąsiedztwie Warszawy, obejmując fragment pradoliny Wisły w zachodniej części Kotliny Warszawskiej. Zajmuje powierzchnię 38 544 ha, z czego 72 ha przypada na Ośrodek Hodowli Żubrów im. prezydenta RP Ignacego Mościckiego w Smardzewicach w województwie łódzkim. Najbardziej wartościowe fragmenty o łącznym areale 4636 ha objęte są ochroną ścisłą w 22 obszarach. Wokół parku rozciąga się strefa ochronna o powierzchni 37 756 ha.

Mimo że park położony jest na nizinie, ma bardzo urozmaiconą rzeźbę terenu. W krajobrazie dominują dwa kontrastujące ze sobą elementy – wydmy i bagna. Kontrast ten przejawia się w różnorodności szaty roślinnej – zupełnie innej na wydmach i bagnach. Zasoby flory liczą ok. 1400 gatunków roślin naczyniowych, ponad 150 gatunków porostów i ok. 140 gatunków mszaków. Park jest też jedną z najważniejszych ostoi fauny niżu polskiego. Dotychczas udokumentowano występowanie ponad 4 tys. gatunków, w tym przeszło 3 tys. gatunków owadów. Żyją tu wszystkie nizinne płazy i 6 gatunków gadów, gniazduje ok. 160 gatunków ptaków, m.in. żuraw, bocian czarny, derkacz, bielik, orlik krzykliwy. Wśród dużych ssaków najliczniej reprezentowane są: dzik, sarna i łos – symbol parku. Przedstawicielami drapieżników są m.in. kuny, jenoty, lisy, wydry i rysie, które powróciły w puszczańskie ostępy dzięki udanej reintrodukcji.

W granicach parku i jego bezpośrednim sąsiedztwie znajduje się wiele pamiątek historycznych, zabytków architektury oraz miejsc pamięci narodowej. Uprawianie turystyki edukacyjnej, krajoznawczej, a także rekreacyjnej umożliwiają szlaki turystyczne (jest ich 16 o łącznej długości ok. 350 km) i 200-kilometrowy szlak rowerowy. Turyści mają do dyspozycji kilkanaście parkingów i wiele urządzeń turystycznych. Działalność edukacyjną park prowadzi w trzech ośrodkach: Centrum Edukacji w Izabelinie, Ośrodku Dydaktyczno-Muzealnym im. Jadwigi i Romana Kobendzów w Granicy koło Kampinosu oraz Ośrodku Hodowli Żubrów im. prezydenta RP Ignacego Mościckiego w Smardzewicach.

Walory przyrodnicze oraz znaczenie społeczne parku doceniono na arenie międzynarodowej. W 2000 r. Kampinoski Park Narodowy wraz ze strefą ochronną został uznany przez UNESCO za Rezerwat Biosfery pod nazwą „Puszcza Kampinowska”. Od 2004 r. jest także obszarem Natura 2000 (PLC140001).

Turyści na ścieżce fot. (KF)

To już 10. ścieżka dydaktyczna wytyczona w Kampinoskim Parku Narodowym. Ścieżki tego typu, zwane też przyrodniczymi lub edukacyjnymi, tworzy się w celu regulacji ruchu turystycznego przez ukierunkowanie go w miejsca interesujące dla zwiedzających w sposób nie zagrażający przyrodzie, co jest szczególnie istotne na terenach chronionych takich jak parki narodowe. Drugim kluczowym celem tworzenia takich ścieżek jest ich duże znaczenie w edukacji przyrodniczej, ponieważ umożliwiają poznanie najciekawszych obiektów przyrodniczych, historycznych i kulturowych na danym terenie.

Idea ścieżek dydaktycznych narodziła się pod koniec XVIII w. i znalazła wyraz w zakładanych wtedy ogrodach romantycznych. Poszczególne alejki zapoznawały spacerujących z kolejnymi atrakcjami, jakimi były kwiaty, drzewa, kapliczki, sztuczne ruiny czy zwierzyńce.

Z podstawowej definicji wynika, że ścieżka dydaktyczna to: każdy szlak pieszy wytyczony w taki sposób, aby na jego trasie znalazło się jak największej interesujących obiektów przyrodniczych, czasem też zabytków architektury czy techniki. Szerzej pojęcie ścieżki dydaktycznej definiuje prof. Romuald Olaczek, według którego jest to: wyznakowana trasa, wzdłuż której znajdują się obiekty warte bliższego poznania, interesujące, szczególnie pięknie lub osobliwe albo mające znaczenie w nauczaniu i które powinny zostać opisane w przewodniku i objaśnione w terenie na specjalnych tablicach.

Ścieżki dydaktyczne pozwalają samodzielnie poznawać przyrodę, a dzieciom i młodzieży ułatwiają zdobywanie wiedzy w sposób pogładowy, uwrażliwiają na piękno krajobrazu, rozwijają i wzbogacają kulturę turystyczną. Stanowią także naturalną pomoc dla nauczyciela jako swoiste laboratoria natury. Dzięki ścieżce dydaktycznej można opuścić mury szkolne i zbliżyć się do przyrody.

Różnorodność tematyczna istniejących na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego ścieżek dydaktycznych umożliwia poznanie Puszczy Kampinoskiej pod względem przyrodniczym, kulturowym i historycznym. Ich długość oraz niski stopień trudności pozwalają na przejście niemalże każdemu, bez względu na wiek. Przebieg znacznej części ścieżek pokrywa się ze szlakami turystycznymi, większość rozpoczyna się przy parkingach i wyposażona jest w odpowiednią infrastrukturę, jak tablice informacyjne, wiaty, ławki, a w miejscach podmokłych kładki ułatwiające przejście. Wszystkie oznakowane są ogólnopolskim symbolem ścieżki dydaktycznej – biały kwadrat z zielonym paskiem. Zawsze przestuduj plan ścieżki zamieszczony w przewodniku lub na tablicy

Dzięciol średni fot. (GO)

ustawionej na początku ścieżki, a podczas wędrowki obserwuj uważnie oznakowanie na drzewach wzdłuż trasy, aby nie zgubić właściwej drogi. Zachęcamy do poznania wszystkich ścieżek w parku. Przewodniki po nich można zakupić w Centrum Edukacji Kampinoskiego Parku Narodowego w Iżabelinie lub pobrać w formie elektronicznej z witryny internetowej parku www.kampinoski-pn.gov.pl.

Ścieżka „Do Lipkowskiej Wody” powstała w 2015 r. Utworzono ją w celu zaprezentowania walorów przyrodniczych i historycznych wsi

Lipków, położonej na skraju Puszczy Kampinoskiej. Zaledwie 10 km od granic Warszawy w okolicach Lipkowa znajdują się unikalne enklawy lasów liściastych – grądów i łęgów, gdzie spotkać można łosie, dziki, sarny i skrzydlatych mieszkańców puszczy. Niewiele dalej leży sam Lipków, jedna z bardziej interesujących miejscowości w gminie Stare Babice. Ta licząca nieco ponad 900 mieszkańców wieś ma bogatą historię. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z 1414 r. W 2 poł. XVIII w. Lipków został jedną z wsi klucza majątków króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. W 1790 r. dobra lipkowskie nabył Ormianin Józef Paschalis Jakubowicz, który założył tu słynną wytwórnię pasów kontuszowych. Ścieżka kończy się na polanie wypoczynkowej, gdzie w przeszłości stały budynki fabryki Paschalis.

Ścieżka ma zaledwie 1,4 km długości i wiedzie wokół polany Lipków. Rozpoczyna się przy kościele św. Rocha, prowadzi leśnymi duktami i drogami, przecinając szlaki turystyczne – niebieski pieszy i zielony rowerowy. Znajduje się na niej 7 przystanków z tablicami informacyjnymi. Warto zatrzymać się przy nich, by dowiedzieć się więcej o mijanych miejscach.

Zarówno ścieżka dydaktyczna „Do Lipkowskiej Wody”, jak i zagospodarowanie polany wypoczynkowej oraz modernizacja parkingu w Lipkowie stanowiły główną część projektu realizowanego w ramach działania 5.1 priorytetu V Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 pn. „Budowa infrastruktury turystycznej na polanie Lipków – ograniczenie antropopresji na ekosystemy KPN”. Projekt został dofinansowany z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w ramach programu „Współfinansowanie V osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko – ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych”.

Planowany całkowity koszt realizacji projektu: 2 180 801,31 zł, w tym 1 853 681,11 zł ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz 327 120,20 zł z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Planowany okres realizacji projektu: od 1.10.2013 do 30.09.2015. Prace budowlane trwały od maja do sierpnia 2015 r.

Głównym celem projektu było zabezpieczenie obszarów chronionych (parku narodowego) przed nadmierną penetracją i niekontrolowaną presją turystów. Jego realizacja pozwoliła ukierunkować ruch turystyczny w południowo-wschodniej części Kampinoskiego Parku Narodowego na polanę wypoczynkową Lipków, a tym samym ograniczyć antropopresję na cenne przyrodniczo siedliska i ostoje w tej części parku z uwzględnieniem ich ochrony i przywrócenia właściwego stanu.

W Kampinoskim Parku Narodowym turystykę traktuje się jako ważne narzędzie ochrony przyrody. Budowa nowego oraz modernizacja istniejącego zagospodarowania turystycznego ma służyć coraz bardziej wymagającemu turystyce, przy jednoczesnym zachowaniu charakteru, prostoty i funkcjonalności elementów architektonicznych jako typowych dla parku. W ramach modernizacji parkingu i polany, na których przed rozpoczęciem projektu nie istniało

żadne zagospodarowanie, zaproponowano m.in. następujące obiekty: plac zabaw, różnego typu wiaty rekreacyjne, w tym wiaty z minigrillami, dużą wiatę z grilllem i paleniskiem, stojaki na

Jedna z tablic informujących o projekcie fot. (ES)

Tu już niedługo powstanie nowoczesny parking fot. (ES)

rowery, boiska i urządzenia sportowe, ścieżkę rekreacyjną, przepuszczalny „ekologiczny” parking z monitoringiem dla zapewnienia bezpieczeństwa na obiekcie, a także ścieżkę dydaktyczną wiodącą wokół polany.

6 Uczestnicy rajdu rowerowego odpoczywający na polanie Lipków fot. (KF)

Planowanie wycieczki fot. (KF)

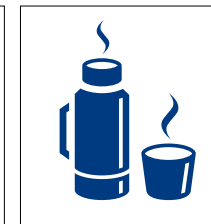
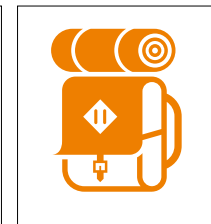
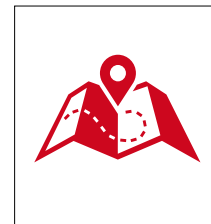
Turytyka jeździecka fot. (KF)

Nordic walking czy narty biegowe? fot. (ES)

Każdy odwiedzający Kampinoski Park Narodowy jest zobowiązany do przestrzegania regulaminu. Ustanowiono go nie po to, by uprzykrzać turystom życie, ale by możliwie długo utrzymać kampinoską przyrodę w naturalnym stanie. Podstawowe zasady, o których należy pamiętać:

1. Poruszanie się po terenie parku dozwolone jest wyłącznie po oznakowanych szlakach turystycznych, ścieżkach edukacyjnych, spacerowych i drogach publicznych oraz obszarach udostępnionych do zwiedzania.
2. Organizowanie imprez turystycznych, rekreacyjnych i sportowych wymaga uzyskania pisemnej zgody dyrektora parku.
3. Parkowanie pojazdów mechanicznych dopuszcza się tylko na wyznaczonych parkingach.
4. Na szlakach turystycznych obowiązuje ruch prawostronny.
5. Jeżeli szlak turystyki pieszej został udostępniony równocześnie dla turystyki rowerowej, narciarskiej lub konnej, obowiązuje zasada pierwszeństwa ruchu pieszego.
6. W okresie występowania pokrywy śnieżnej szlaki turystyki pieszej są udostępnione do turystyki narciarstwa biegowego. Wtedy turystów pieszych, rowerowych i konnych obowiązuje zasada nie niszczenia założonych śladów narciarskich, a turystów poruszających się na nartach zakładanie śladów poza ścieżką pieszą.
7. Uprawianie turystyki i rekreacji konnej na terenie parku wymaga uzyskania pisemnej zgody dyrektora parku.
8. Osoby korzystające ze szlaków i obszarów udostępnionych do zwiedzania zobowiązane są do przestrzegania zasad bezpieczeństwa własnego oraz wszystkich innych użytkowników.
9. Palenie ognisk, grilli oraz używanie innych otwartych źródeł ognia dozwolone jest wyłącznie w miejscach do tego wyznaczonych i określonych w zarządzeniu dyrektora parku, po uzyskaniu pisemnej zgody dyrektora parku.
10. Organizator imprezy turystycznej, rekreacyjnej lub sportowej dla grupy liczącej powyżej 20 osób powinien zapewnić terenowego przewodnika turystycznego, jeżeli program imprezy przewiduje zwiedzanie parku narodowego, muzeów i obiektów zabytkowych, w których nie oprowadza uprawniony pracownik.

rys. (DP)

Przed każdą wycieczką do parku warto się dobrze przygotować. Oto najważniejsze rady.

1. Zaplanuj trasę zwiedzania.
2. Zabierz ze sobą mapę.
2. Zadbaj o odpowiednie obuwie.
3. Z pewnością przyda się kurtka przeciwdeszczowa, która ochroni nie tylko przed zmoknięciem, ale i zabezpieczy przed silnym wiatrem.
4. Zabierz suchy prowiant i wodę, zimą termos z gorącą herbatą lub kawą.
5. Latem przyda się krem z filtrem UV i skuteczny środek przeciw komarom i kleszczom.
6. Przed wędrowką sprawdź, czy na zaplanowanej trasie nie występują jakieś utrudnienia, np. podtopienia.
7. Uważnie obserwuj przyrodę, postaraj się ją poznać i doceni jej piękno.

W Kampinoskim Parku Narodowym do dyspozycji turystów są szlaki piesze (350 km), szlaki rowerowe (200 km) oraz trasy do jazdy konnej. Pieszko i rowerem można poruszać się praktycznie bez ograniczeń. Amatorzy jazdy konnej wierzchem czy przejażdżek bryczkami latem i saniami zimą zobowiązani są uzyskać zezwolenie dyrektora parku.

Coraz popularniejszą formą spędzania czasu stał się nordic walking. Polana Lipków ze swoją ścieżką rekreacyjną będzie świetnym miejscem na rozgrzewkę.

Podczas wycieczek ze szlaków można fotografować przyrodę i krajobrazy. Należy jednak pamiętać, żeby nie podchodzić zbyt blisko do napotkanych w czasie wędrowki zwierząt, gdyż spłoszone dzikie zwierzę może stać się niebezpieczne.

Warto także śledzić stronę internetową Kampinoskiego Parku Narodowego, na której z wyprzedzeniem zamieszczane są informacje o organizowanych przez park, lokalne samorządy i zaprzyjaźnione z parkiem organizacje imprezach turystycznych, sportowych, kulturalnych i in.

Poznanie puszczy to doskonała atrakcja dla najmłodszych fot. (MW)

Spotkanie przy ognisku na polanie rekreacyjnej w parku fot. (TH)

W rejonie Lipkowa lasy liściaste zajmują relatywnie większą powierzchnię niż w pozostałej części parku, gdzie dominują bory mieszane i sosnowe. To dlatego, że są tu żyzniejsze gleby.

Kilkaset lat temu w miejscu obecnej polany, cmentarza i parkingu rosły grądy, których drzewostan budowały dęby, lipy i graby. Wzdłuż Lipkowskiej Wody mogły rozwijać się żyzne łąki z jesionem, olszą i wierzbą górującymi nad bujną roślinnością runa oplecioną woalem chmielu.

Ponieważ grądy i łąki zajmowały siedliska najbardziej dogodne dla rolnictwa i osadnictwa, podobnie jak w innych rejonach naszego kraju i tu zostały wykarczowane. W Kampinoskim Parku Narodowym stare grądy zajmują łącznie zaledwie 200-300 ha i przetrwały głównie w obszarach ochrony ścisłej, np. Sieraków, Krzywa Góra, Żurawiowe, Cyganka.

Widoczne wzdłuż ścieżki drzewostany mają mniej niż 70 lat i choć gatunkiem dominującym jest w nich sztucznie nasadzona sosna, której igliwie silnie zakwasza glebę i powoduje zmianę składu gatunkowego runa (tzw. pinetyzacja, *Pinus* to sosna po łacinie), to widać już wyraźnie, że zachodzi proces regeneracji grądu. Pojawia się coraz więcej gatunków lasów liściastych, jak dęby, lipy i klony, zaś w runie zawilec gajowy, możylinek trójnerwowy, gajowiec żółty, gwiazdnica wielkokwiatowa. Wiosną w dobrze zachowanych grądach kwitną liczne geofity: zawilce, miodunki, przyłaszczki oraz rzadki i piękny krzew wawrzynek wilczełyko, objęty ochroną częściową.

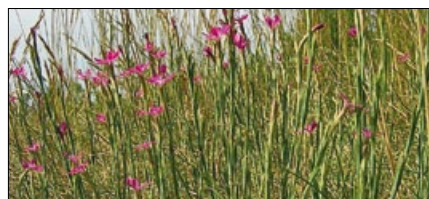
Regeneracja lasów w niegdyś wylesionych miejscach jest procesem bardzo powolnym i może trwać nawet setki lat. Jest ona możliwa jedynie w sąsiedztwie starych lasów, będących źródłem diaspor (np. nasion) gatunków leśnych. Tempo kolonizacji jest wolne, zazwyczaj nie przekracza 1 m na rok. Jest to spowodowane tym, że nasiona większości gatunków leśnych nie przeżywiają w glebie dłużej niż jeden rok. Proces ten zachodzi tym wolniej, im większa jest odległość od starego lasu, a dodatkowo

spowalnia go pinetyzacja. Stąd też różnorodność gatunkowa młodych, wtórnych lasów jest zazwyczaj dużo mniejsza.

Obecnie znaczną część siedlisk grądowych zajmują młodniki i starsze drzewostany. Zbiorowiskami zastępczymi grądów (powstałymi pod wpływem działalności człowieka) są także łąki świeże, pastwiska, pola uprawne i ugory oraz niektóre zbiorowiska ruderalne towarzyszące zabudowaniom. Na polanie część powierzchni zajmuje murawa goździkowo-zawciągowa, która zajmuje siedlisko grądu wysokiego, czyli zbliżonego składem gatunkowym do borów mieszanych. Latem zdobią ją kwitnące na różowo goździki kropkowane, zawciąg i wyki, a na żółto – jastrzębce, prosieniczniki i pięciorniki. Jednak ruń muraw i łąk budują przede wszystkim trawy, np. wiechlina, mietlice, kłosówki czy kostrzewy. Murawa w niższej położonych miejscach przechodzi w łąkę świeżą. Ponieważ nie jest użytkowana typowo kośnię, lecz służy do celów rekreacyjnych, nawiązuje składem gatunkowym do zbiorowisk ruderalnych. Pojawiają się na niej m.in. takie rośliny, jak: mydlnica, wrotycz, dziewanna, bylica, wiesiołek.

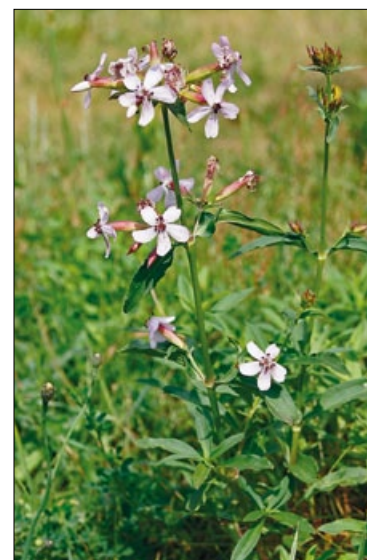
Zawilec gajowy fot. (KN)

Goździk kropkowany fot. (AK)

Chmiel zwyczajny fot. (AK)

Mydlnica lekarska fot. (AK)

Warzynek wilczełyko fot. (MW)

Przyłaszczka pospolita fot. (AK)

Miodunka ćma fot. (AK)

Dąb czerwony fot. (TH)

Puszcza Kampinowska jest jednym z najcenniejszych obszarów przyrodniczych i największych kompleksów leśnych na Mazowszu. Ze względu na sąsiedztwo tętniącej życiem Warszawy i wynikające z tego konsekwencje (urbanizacja terenu, intensywny ruch turystyczny) przyroda parku narażona jest na wiele niebezpieczeństw. Jednym z najgroźniejszych są pożary, które dotyczą nie tylko lasów, ale również ekosystemów nieleśnych – łąk, wrzosowisk, torfowisk. Szybko przesuszająca się ściółka (opadłe liście, igliwie, szyszki, gałęzie itp.), mała wilgotność gleb na przeważającej powierzchni parku, niskie opady atmosferyczne stwarzają potencjalne zagrożenie pożarowe, a wypalanie traw w okresie wiosennym i duża penetracja terenu powodują realne niebezpieczeństwo ich wywołania. Częstotliwość występowania pożarów w ciągu roku, skład gatunkowy drzewostanów, warunki klimatyczne i wpływ czynników antropogenicznych sprawiają, że Kampinoski Park Narodowy zaliczany jest do I kategorii zagrożenia pożarowego lasu.

Ochrona przeciwpożarowa parku narodowego obejmuje kompleksowe działania zmierzające do zapobiegania powstawaniu pożarów. Składa się z wielu elementów wzajemnie się uzupełniających, które tworzą systemy, m.in. monitoringu zagrożenia pożarowego, zabezpieczenia terenów, obserwacyjno-alarmowy. Istotą organizacji ochrony przeciwpożarowej jest przygotowanie służb do jak najszybszego gaszenia pożarów.

Synonimy słowa czerwony kur:
pożar, ogień, pożoga, płomień, płomienie, ognik, ognisko.

Prognozowanie zagrożenia pożarowego

W sezonie palności lasów, który w Polsce trwa od 1 marca do 31 października, dwa razy dziennie prognozowane jest zagrożenie pożarowe według metody opracowanej przez Instytut Badawczy Leśnictwa. Polega ona na określeniu stopnia zagrożenia pożarowego lasu na podstawie wilgotności ściółki i wilgotności względnej powietrza mierzonych o godz. 9 i 13. Przewidywane zagrożenie określane jest według czterostopniowej skali:

- stopień 0 – brak zagrożenia**
- stopień 1 – zagrożenie małe**
- stopień 2 – zagrożenie średnie**
- stopień 3 – zagrożenie duże**

Aby zapobiec powstawaniu pożarów, przy stopniu 3 wprowadza się obligatoryjnie zakaz wstępu do lasu, jeśli przez pięć kolejnych dni wilgotność ściółki o godz. 9 jest poniżej 10%.

System obserwacyjno-alarmowy

Na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego funkcjonuje sieć dostrzegalni przeciwpożarowych, która pozwala na obserwację terenu parku wraz z otuliną. W okresie zagrożenia pożarowego (kwiecień-wrzesień) z siedmiu wież o wysokości ok. 30 m, w promieniu 10-15 km prowadzi się obserwację od godzin rannych do zmierzchu. Dodatkowo w punkcie alarmowo-dyspozycyjnym (PAD) w dyrekcji parku w Iżabelinie pełniony jest stały dyżur, gdzie przyjmowane są zgłoszenia o dymach zauważonych przez obserwatorów lub o pożarach od osób postronnych. Zadaniem PAD jest alarmowanie Państwowej Straży Pożarnej i innych służb ratowniczych oraz koordynacja działań.

Zabiegi gospodarcze i działania prewencyjne

Każdego roku wykonywane są zabiegi ochronne polegające na odnowieniu pasów przeciwpożarowych, porządkowaniu terenu wzdłuż dróg i szlaków turystycznych oraz utrzy-

Chrońmy nasz zielony skarb przed zagładą i reagujmy w razie zagrożenia!

Telefony alarmowe
Państwowa Straż Pożarna – 998
Policja – 997
Europejski numer alarmowy – 112
Dyrekcja Parku – 22 722 67 75

manii przejezdności 88 dojazdów pożarowych o łącznej długości 340 km. W okresie dużego zagrożenia pożarowego wprowadzane są dodatkowe obostrzenia, m.in. ustawiane są tablice informacyjne o zakazie wstępu do lasu i ruchu turystycznego. Wydfuzane są również dyżury na wieżach obserwacyjnych, w PAD i innych jednostkach organizacyjnych.

W sezonie pożarowym w Kampinoskim Parku Narodowym dyżur pełni specjalnie powołana Służba Ochrony Przeciwpożarowej Parku (SOPP), która jest jednostką tzw. pierwszego rzutu, samodzielnie działającą do czasu przybycia jednostek Ochotniczej i Państwowej Straży Pożarnej.

Na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego dopuszcza się posługiwanie ogniem otwartym wyłącznie w miejscach do tego wyznaczonych i przystosowanych. To człowiek odpowiada za 90% pożarów lasu. Niedopałki papierosów, płonące zapałki, niewłaściwy sposób urządzenia ogniska, nieostrożność dorosłych i dzieci, a przede wszystkim celowe podpalenia – to podstawowe przyczyny pożarów lasu.

Od wyobraźni wszystkich przebywających na terenie parku zależy bezpieczeństwo środowiska przyrodniczego i zachowanie bogactwa Puszczy Kampinoskiej – ostoi przyrody Mazowsza.

To co Cię ogrzeje może również oparzyć. ryc. Karolina Krzemianowska lat 15

Pożar pokrywy gleby fot. (TH)

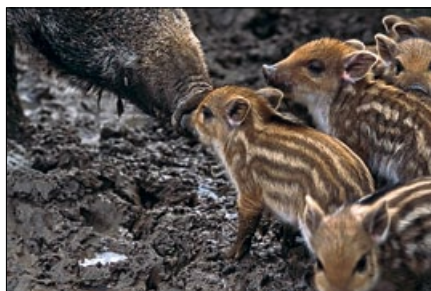
Młody łoś podczas posiłku fot. (DPM)

Fauna Kampinoskiego Parku Narodowego liczy ponad 4000 gatunków. Wiele z nich możemy spotkać tutaj i w najbliższym otoczeniu.

Niskie drzewa i krzewy, które tworzą krajobraz okolic polany wypoczynkowej Lipków, stanowią pokarm łoś. Łoś to herbowe, największe zwierzę Kampinoskiego Parku Narodowego. Aby skosztować najsmaczniejszych pąków ze szczytu młodej sosny czy ulubionej kruszyny lub innych krzewów, łoś łamie ich pień, odstaniając charakterystyczne białe drewno. Łoś przebywa kilka dni w jednym miejscu, zjada dostępne gałęzie i liście, po czym przechodzi w inną część lasu. Trop łośa są łatwe do zauważenia ze względu na swoje rozmiary. Odcisk racicy dorosłego łośa ma długość ok. 15- 17 cm, czyli tyle ile wynosi długość dłoni dorosłego człowieka.

Niskie drzewa i krzewy puszczy to miejsce schronienia wielu innych ssaków. Tu przed letnim upałem chowają się dziki. Ich obecność poznamy po tropach zostawionych na piasku oraz rozrytej ziemi. Żołędzie dębów, to jesienny przysmak dzików, które, jeśli znajdują owocujące dąb, przychodzą pod niego każdej nocy. Pozostawione przez dziki resztki żołędzi zjedzą mniejsi mieszkańcy lasu – gryzonie, w tym pospolita mysz leśna.

Część żołędzi dębu zabierze sójka, która zakopuje je w ściółce leśnej, tworząc w ten sposób zapasy na zimę. Sójki często zapominają, gdzie schowały żołędzie, a te pozostawione na ziemi mogą wykiełkować w młode drzewo. W ten sposób sójka przyczynia się do rozprzestrzeniania dębów. Znajdowane często na szlaku małe błękitne pióra to pióra sójki, które tworzą na skrzydle większą błękitną plamę, widoczną z daleka na tle cyfrowego ubarwienia sójki. Sójka reaguje ostrym krzykiem na obecność

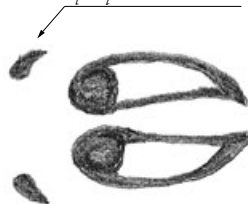
Młode dziki – pasiak pod opieką lochy fot. (TH)

szipki prawie zawsze widoczne

brak odcisków pazurów

widoczne odciski 5. palców

15 – 20 cm

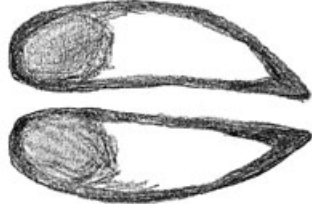
Trop dzika ryc. (DPM)

Trop kota domowego ryc. (DPM)

Trop kuny domowej ryc. (DPM)

Trop łośa ryc. (DPM)

człowieka w lesie. W ten sposób ostrzega inne zwierzęta o niebezpieczeństwie.

W pobliżu możemy także wypatrzeć kunę domową. Kuna domowa ma małe tropy podobne do kocich, jednak łatwo je odróżnić: kot zostawia odciski 4 palce, a kuna 5. Kuna domowa chętnie poluje na gryzonie w pobliżu osad ludzkich, także za dnia. Zjada także jaja i pisklęta ptaków lęgających się nisko w krzewach i na ziemi. Kuna jest bardzo skryta i płochliwa, aby ją wypatrzeć należy poruszać się w całkowitej ciszy.

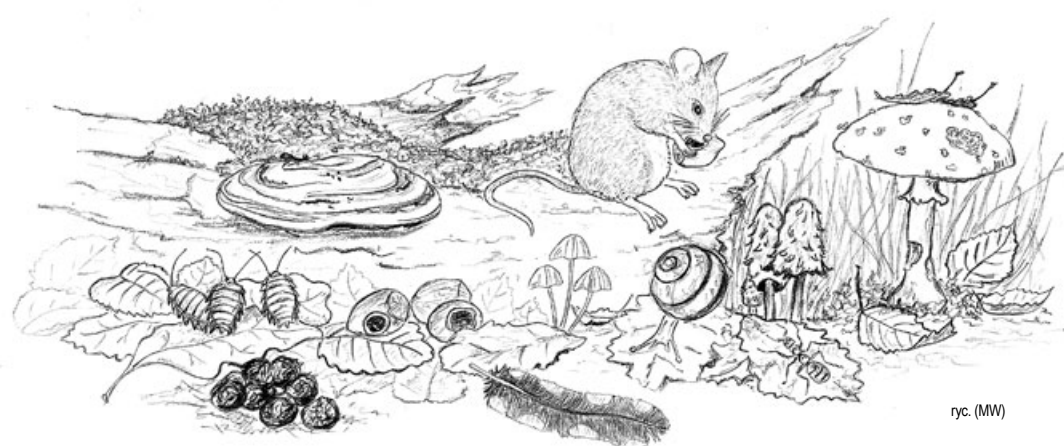
W krzewach i młodych drzewach gniazda zakładają ptaki, które nie potrafią budować gniazda ani na otwartej ziemi ani wysoko w koronach drzew. Zaliczamy do nich niepozornego, zielonego pierwiosnka. To – jak sama nazwa wskazuje, jeden z pierwszych leśnych ptaków, przylatujących do puszczy. Od razu po przylocie samiec zaczyna śpiewać, a jego donośny głos słychać przez cały wiosenny dzień. To naprzemiennie wydawane sylaby cیلp cیلp, cیلp cیلp. Po głosie odróżnimy pierwiosnka od łudzaków podobnych, także zielonych świstunki i piecuszka.

Jarząb, który rośnie w pobliżu, wydaje jesienią czerwone owoce, które wabią drozdy. Na żer przylatują tu zarówno kosy, kwiczoły, śpiewaki jak i paszkoty. Wszystkie drozdy budują gniazda

Kos posilający się owocami jarzębu ryc. (MW)

w krzewach i niskich drzewach, są to bardzo starannie plecione czary, wypełnione wewnątrz masą drzewną (u śpiewaka) lub błotem (u kosa). Część drozdów pozostaje na zimę w Polsce i właśnie w tym okresie żywią się owocami jarzębu, jemioli czy dzikich jabłoni. Pozostawienie w sadzie kilku owoców jabłek na drzewie, zapewni drozdom posiłek na mroźne dni.

ryc. (MW)

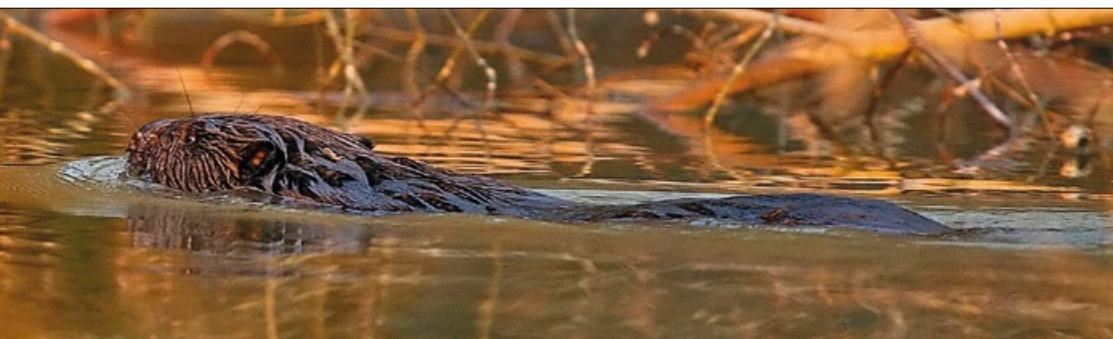
Lipkowska Woda jest to strumień długości około 9 km, który bierze początek niedaleko ulicy Arkuszowej na Wawrzyszewie i wyznacza północną granicę Lasu Bemowskiego, przepływa przez Mościska, zbiera wody z terenów zabudowanych Klaudyna i dociera do Kampinoskiego Parku Narodowego, gdzie wije się w częściowo naturalnym korycie. Mija Lipków i dalej płynie głęboko wciętym wąwozem. Wpada do Strugi – rzeczki płynącej z okolic wsi Stare Babice, która po pokonaniu 6 km dociera do osady leśnej Zaborów Leśny, skąd zaczyna się Kanał Zaborowski. Do Lipkowskiej Wody wpada kilka rowów odwadniających, m.in. rów zbierający wody z północnych rejonów gminy Stare Babice.

Pierwotnie do Puszczy Kampinoskiej od wschodu wpływało wiele małych strumieni, takich, jak Lipkowska Woda, Struga, Wilcza Struga. Dopływały one do terenów bagiennych, gdzie zanikały. Od połowy XIX w. zaczęto osuszać tereny podmokłe. Prowadzone prace melioracyjne miały na celu zamienienie bezużytecznych dla gospodarki bagien w użytki zielone i pola rolne. Pierwszym wykopany kanałem był Kanał Łasica zaczynający się pod Janówkiem, z ujściem do Bzury obok wsi Łasice, długość ok. 20 km. W 1868 r. rozpoczęto budowę Kanału Zaborowskiego, który bieg zaczyna w Zaborowie Leśnym i wpada do Łasicy. W latach 50. ubiegłego wieku podczas renowacji sieci me-

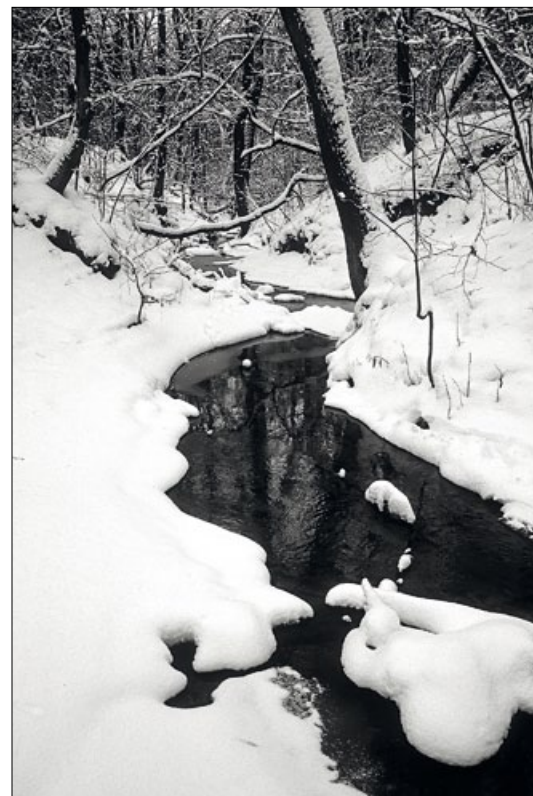
lioracyjnej oczyszczono i pogłębiono główne kanały. Skutecznie przyspieszyło to osuszanie nie tylko bagien ale także wyżej położonych terenów. Odwodnienie puszczy postępowało bardzo szybko. Bagna zamieniono na łąki i pastwiska. Okazało się jednak, że spod płytkich przesuszonych torfów szybko zaczął wyłaniać się piasek, a ziemie są nieurodzajne. Ubytek wody stał się jednym z głównych zagrożeń dla przyrody Kampinoskiego Parku Narodowego. Na początku lat 70. wybudowano na kanałach szereg jazów i progów, by spowolnić odpływ wód. W 1973 r. została podjęta decyzja o definitywnym zakończeniu melioracji w Puszczy Kampinoskiej.

Lipkowska Woda jest strumieniem okresowym. Wypełnia się wodą w czasie roztopów w zimie. W zależności od warunków pogodowych płynie do późnej wiosny lub lata, potem jeszcze przez jakiś czas stagnuje, by jesienią zaniknąć zupełnie.

W strumieniu tym żyje wiele bezkręgowców. Do ciekawszych należą larwy chruścików, które budują swoje domki z ziaren piasku, żwiru, kawałków drewna, kory, liści. Chronią w nich swój miękki odwłok. Na zewnątrz wystaje tylko głowa i przednia część ciała. Na piaszczystym dnie można też spotkać larwy jętek, których postacie dorosłe latają nad wodą zaledwie parę dni. Łatwo tu znaleźć muszle ślimaków: zatoczka rogowego i żyworódki, a tuż nad wodą bursztyнки.

Bóbr – największy gryzoń Europy jest doskonałym pływakiem fot. (TH)

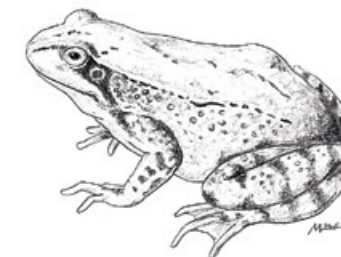
Lipkowska Woda pięknie wygląda również zimą porą fot. (GO)

W ciepłe dni nad wodą unoszą się piękne ważki: łątki, świtezianki, szklarki. Na brzegu nierzadko widywane są zielone żaby wodne, brunatne trawne i moczarowe, a także ropuchy szare.

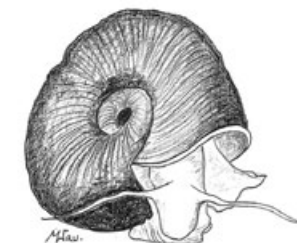
Wzdłuż strumieni i kanałów osiedliły się bobry. Można je spotkać m.in. na Strudze. Szacuje się, że w Puszczy Kampinoskiej żyje ich już ok. 150 sztuk. Bobry zazwyczaj mieszkają w żeremiach – kopcach wykonanych z gałęzi. Wejście do żeremia znajduje się pod wodą, a komora sypialna powyżej wody. Kampinoskie bobry przeważnie żyją w norach wykopanych w stromych brzegach kanałów i strumieni. Budując tamy, utrzymują stały poziom wody w cieku, tak żeby wejścia do ich domów zawsze były pod wodą, a sypialnie pozostawały suche.

Ropucha szara ryc. (MW)

Żaba trawna ryc. (MW)

Zatoczek rogowy ryc. (MW)

Larwa jętki ryc. (MW)

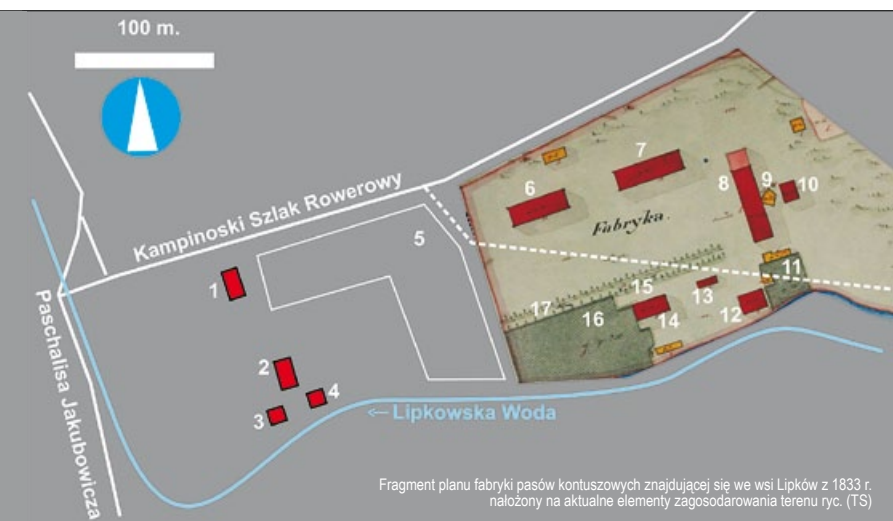
Wieś położona na skraju Puszczy Kampinoskiej, nad rzeczką Lipkowska Woda. Pierwsze wzmianki w zapisach z XV w., zrazu jako Lupkovo, następnie Lipkovo. Nazwa Lipków funkcjonuje dopiero od 1848 r. W latach 1414–1425 wraz z innymi wioskami należała do rodu rycerskiego herbu Prus z Wierzuchowa. W XVI w. właścicielem Lipkowa i wsi Zielonki był szlachcic Jan Zieliński. W XVIII w. dobra w Zielonkach

pasa trwała w XVIII w. przez kilkadziesiąt lat. Pierwsze maszyny tkackie uruchomił w Warszawie, lecz zdecydował manufakturę przenieść do specjalnie wybudowanej tkalni poza stolicą. Szukał miejsca w pobliżu rzeczki, gdyż woda była niezbędna do produkcji. Odpowiednie miejsce znalazł w Lipkowie. W 1790 r. wznosił pierwszy budynek tkalni i rozpoczął produkcję. Zabudowania manufaktury były skromne. Cała produkcja

mieściła się w muryowanym budynku tkalni, na terenie stały jeszcze 4 drewniane niewielkie domy. Wyroby cenione były na równi ze słynnymi pasami słuckimi. Największy rozkwit osiągnęła lipowska persjarnia w latach 1790-1794

pod kierownictwem Franciszka Selimanda, który wcześniej prowadził podobne zakłady w Korcu i Kobyłce.

W 1811 r. kłopoty finansowe zmusiły Paschalisa do sprzedaży Lipkowa. Kupującym został jego średni syn Feliks, kapitan Wojska Polskiego, który nie miał rodziny. Feliks zmarł następnego roku i dobra wróciły do rodziny. Cztery lata później zmarł przedsiębiorczy Jakub Paschalis, a dobra przejął najstarszy jego syn

Fragment planu fabryki pasów kontuszowych znajdującej się we wsi Lipków z 1833 r. nalożony na aktualne elementy zagospodarowania terenu ryc. (TS)

1. kościół	6. tkalnia	10. wólnia	14. dom mieszkalny
2. dwór	7. dom mieszkalny	11. ogród	15. kregielnia
3, 4. oficyny	8. gmach główny fabryki	12. magazyn	16. ogród warzywny
5. obecny cmentarz	9. kierat	13. gisernia	17. aleja do dworu

z Lipkowie były własnością Zamojskich, a po nich marszałka wielkiego koronnego Michała Jerzego Mniszcha. W 1790 r. od Mniszcha dobra Lipków i Zielonki z przyległościami nabył Ormianin Jakub Paschalis za niebagatelną kwotę 400 tys. złotych polskich. Jako obrotny kupiec i przedsiębiorca postanowił założyć w Lipkowie persjarnię i rozpocząć produkcję pasów kontuszowych, na które był ogromny popyt. Powszechna moda na noszenie do kontusza jedwabnego, ozdobnego

Józef Paschalis-Jakubowicz. Józef postanowił zmodernizować i rozbudować manufakturę. Zatrudnił architekta Anicetiego Czackiego, który sporządził plan sytuacyjny oraz projekt nowej zabudowy.

Wybuch powstania listopadowego zahamował rozbudowę fabryki, a Lipków został częściowo zniszczony. Nie powstrzymało to rozwoju wsi. W 1837 r. w Lipkowie były 42 chałupy włościańskie z drewna o muryowanych kominach, przybyło też kilka obiektów na terenie fabryki. Paschalis wydzierżawił fabrykę Józefowi Woronowskiemu, który produkcję doprowadził do wysokiej jakości, a wytwarzane przez niego materiały odznaczały się gustownym wzornictwem. W tkalni pracowało 36 warsztatów tkackich oraz najnowszy wynalazek – krosno żakardowe umożliwiające tkanie skomplikowanych, wielkoformatowych wzorów.

Po śmierci w 1845 r. Józefa Paschalisa-Jakubowicza majątek odziedziczyła córka Ludwika, wydana za Aleksandra Miecznikowskiego herbu Pobóg. W czasie powstania styczniowego w kwietniu 1863 r. folwark Lipków był miejscem koncentracji oddziału powstańczego „Dzieci Warszawskich” majora Walerego Remiszewskiego. 14 kwietnia 1863 r. pod Budą Zaborowską (obecnie Zaborów Leśny) doszło do bitwy między powstańcami i oddziałami rosyjskimi. Po bitwie Rosjanie spacyfikowali Truskaw i Sieraków, spalili dwór w Babicach, Lipków pozostał w rękach Miecznikowskich do 1868 r.

W 1868 r. włości Lipkowa kupił Franciszek Młodzianowski herbu Dąbrowa, spowinowacony z rodziną Jakubowiczów. Młodzianowski zmarł w 1872 r., a dobra odziedziczyła jego jedyna córka Maria Regina, która w 1869 r. wyszła za mąż za Edwarda Ursyna-Pruszyńskiego z Wołynia. Ponieważ mieszkali w Wolicy na Wołyniu, nie byli zainteresowani utrzymaniem majątku w okolicach Warszawy i w 1874 r. sprzedali Lipków Janowi Ehrlichowi. W 1880 r. Lipków kupił Kazimierz Mejer i jeszcze w tym samym roku sprzedał go ziemianinowi Kazimierzowi Szetkiewiczowi. Szetkiewicz gospodarował kró-

tko, uznał bowiem kupno Lipkowa za pomyłkę i postanowił pozbyć się kłopotliwego majątku. Ale w tym czasie Lipków zyskał na sławie dzięki Henrykowi Sienkiewiczowi, który początkowo przyjeżdżał tu do swojej narzeczonej Marii Szetkiewiczówny, później swej pierwszej, ukochanej, niestety młodo zmarłej żony. Rubaszny teść pisarza stał się prawdopodobnie pierwszym zrem postaci Onufrego Zagłoby. Na kartach Ogniem i mieczem pojawił się też sam Lipków – to właśnie tutaj Wołodyjowski pojedykował się z Bohunem.

Od Szetkiewicza Lipków kupił w 1883 r. Zenon Belina Brzozowski, zamożny ziemianin z Podola. W 1887 r. dobra lipkowskie Brzozowski sprzedał Czesławowi Hornowskiemu, który był właścicielem Lipkowa przez blisko 20 lat. W północnej części dóbr założył osadę Hornówek.

Do 1912 r. dobra kilkakrotnie zmieniały właścicieli. Byli nimi: w roku 1902 – Gustaw Korybut Daszkiewicz, w 1908 – jego syn Gustaw, w 1909 – Aleksander Wilford, w 1911 – Tadeusz Brochocki. W 1912 r. folwark kupił Ludwika Suwaldowa, primo voto Oraczewski. Po jej śmierci w 1937 r. w Lipkowie gospodarowali jej dwaj synowie: Stanisław Oraczewski i Jerzy Suwald.

Il wojna światowa zebrała swoje krwawe żniwo, niosąc śmierć i zniszczenia. Lipków znalazł się na terenie utworzonego Generalnego Gubernatorstwa, gdzie władze niemieckie stosowały masowy terror. Po wojnie mieszkańcy od razu przystąpili do naprawiania szkód i odbudowy zniszczonego dobytku, który dodatkowo zwiększył wielki pożar, jaki ogarnął wieś w 1947 r. Do lat siedemdziesiątych XX w. żyło się tu bardzo ubogo. Znaczące zmiany nastąpiły w latach dziewięćdziesiątych. Lipków stopniowo zaczął tracić charakter typowej wsi, prawie zanikło rolnictwo i hodowla. Coraz mniej już przypomina wioskę po wybudowaniu ekskluzywnego osiedla „Kampinos”.

Zabytkowy kościół Świętego Rocha fot. (ES)

Spośród licznych właścicieli Lipkowa materialne pamiątki pozostawiła jedynie rodzina Paschalisa Jakubowicza. Należą do nich: kościół, dwór, park, nagrobek Józefa i Ludwiki Paschalisów, kapliczka przydrożna.

Kościół, pierwotnie pod wezwaniem św. Jakuba i Rocha, zbudowano w 1792 r. jako kaplicę dla włościan i robotników manufaktury. Projektantem klasycystycznej budowli był Hilary Szpilowski. Nieużywana po roku 1830 – popadła w ruinę. Stan świątyni pogorszyły jeszcze działania obu wojen światowych. Odbudowano ją dopiero w latach 1951-52. Wtedy też erygowano parafię pod wezwaniem św. Rocha. Murowany kościół zbudowany został na planie prostokąta zamkniętego trójbocznym prezbiterium i zakrystią. Toskańskie pilastry dzielą fasadę pionowo, poziomo – gzyms i belkowanie z tryglifowym fryzem. Wśród skromnego wyposażenia szczególnie ciekawe są mury otarże boczne

z końca XVIII w., zrekonstruowane w początku lat pięćdziesiątych XX w., wypełnione nowymi obrazami. Po powojennym remoncie obraz w ołtarzu głównym stanowiła kopia dzieła Bartolomea Murillo przedstawiająca NMP Niepokalaną. W medalionie wieńczącym ołtarz znajdował się obraz z wizerunkiem św. Stanisława Kostki. W ołtarzu bocznym prawym umieszczony był obraz „Serce Jezusa”, a u góry w medalionie św. Cecylia. W ołtarzu bocznym lewym ulokowano obraz patrona kościoła św. Rocha, a w medalionie – św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Świątynię wieńczy

charakterystyczna wieża z pagodowym szczytem. Nad wejściem umieszczono kamienną tablicę inskrypcyjną.

Koło kościoła, przy wejściu na cmentarz przykościelny, znajduje się ładny późnoklasycystyczny nagrobek Jakubowicza i jego żony Ludwiki.

W pobliżu kościoła stoi barokowo-klasycystyczny murowany dwór wzniesiony w 1792 r. Zaprojektowany prawdopodobnie również przez Hilarego Szpilowskiego. Parterowy budynek nakryty mansardowym dachem z piętrowym, trzysosiowym ryzalitem zwieńczonym trójkątnym szczytem. Fasadę o boniowanych narożnikach, wyodrębnioną w części środkowej pozornym ryzalitem, zdobią toskańskie pilastry. Dwór w okresie międzywojennym został powiększony o boczne dobudówki i szeroki ganek z tarasem w elewacji frontowej. Miał typowy dwutraktowy układ wnętrz z sienią na osi. Ocalały z pożogi wojennej dwór spalił się w 1948 r. W 1957 r. został

starannie odbudowany, ale bez przybudówek i tarasu, z przeznaczeniem na plebanię. Funkcję tę pełni do dzisiaj.

Wokół dworu pozostałości parku typu krajobrazowego. Przez park w miniaturowym wąwoziku przepływa strumyk Lipkowska Woda. W tym malowniczym plenerze kręcono wiele polskich filmów. Za dworem rozciąga się ogród owocowy, a dalej połączony z nim aleją dziedzińiec fabryczny. Jego śladem jest zachowana do dziś polana, na której jeszcze w latach 80. ubiegłego wieku znajdowały się ruiny dawnych murowanych budynków persjarni.

Poza terenem dworu, we wsi na dawnym rozstaju dróg, stoi neogotycka, murowana kapliczka. Ustawiono ją w niedalekim sąsiedztwie tej pierwotnej. Jest jej wierną kopią wykonaną w 2012 r. Kapliczka została wzniesiona jako wotum wdzięczności za powrót z zesłania na Syberię jednego z członków rodziny Jakubowiczów. Przy rozbieraniu starej znaleziono dwie monety – polską i rosyjską wybite w 1840 i 1851 r. Ze starej kapliczki do nowej przeniesiono ceramiczną plakiętkę z motywem ukrzyżowania, według specjalistów – unikat w skali Mazowsza.

Zabytkowy klasycystyczny dwór Józefa i Ludwiki Paschalisów fot. (ES)

Nagrobek Józefa i Ludwiki Paschalisów fot. (ES)

Neogotycka murowana kapliczka fot. (KN)

LIPKÓW

- Zabytkowy klasycystyczny kościół św. Rocha z 1792 r. projektu Hilarego Szpilowskiego (polski architekt, reprezentant klasycyzmu i neogotyku; zaprojektował też kościół w Zaborowie i dwór w Tułowicach).
- Zespół architektoniczno-historyczny z klasycystycznym dworkiem (obecnie plebania) i założeniem parkowo-pałacowym. Dwór został wzniesiony w 1792 r. przez Jakuba Paschalisa Jakubowicza, a jego okolice uwiecznił Sienkiewicz na kartach Ogniem i Mieczem, w Lipkowie sytuując pojedynkę Wołodjowskiego z Bohunem.

ZIELONKI

- Zespół pałacowo-parkowy z połowy XIX w. Znacznie zniszczony podczas okupacji hitlerowskiej. Od 1997 r. w prywatnych rękach. Obiekt przeszedł gruntowny remont pod okiem konserwatora zabytków i aktualnie jest miejscem licznych imprez i festiwali. Obiekt można zwiedzać po wcześniejszym uzgodnieniu z właścicielem (więcej na stronie: www.palacclasotow.pl).
- Wieś Zielonki, podobnie jak Lipków prawdopodobnie była własnością Jakuba Paschalisa Jakubowicza.

* 3 km ul. Paschalisa-Jakubowicza i Sportową

LAS BEMOWSKI

Kompleks leśny w zachodniej części Bemowa oraz w gminie Stare Babice o powierzchni 509 ha (trzeci co do wielkości las miejski Warszawy), częściowo podmokły, odwadniany przez uregulowane strumyki i kanały z dużą różnorodnością zbiorowisk roślinnych.

- Dwie ścieżki dydaktyczne: „Śladami Łosia” – długość 5 km, czas przejścia około trzy godziny, na trasie 10 przystanków oraz dla najmłodszych miłośników przyrody „Droga Zgubka” – długość 0,5 km, czas przejścia około 30 minut, na trasie 8 przystanków.
- Rezerwat przyrody: „Łosiowe Błota” – utworzony w celu zachowania charaktery-

stycznych niegdyś dla Kotliny Warszawskiej zbiorowisk torfowisk niskich wraz ze stanowiskami rzadkich i chronionych roślin. Wokół rezerwatu prowadzi ścieżka turystyczna o długości 10 km, z której można obserwować torfowiska;

„Kalinowa Łąka” – utworzony w celu zachowania śródleśnej podmokłej łąki ze stanowiskiem pełnika europejskiego i wielu innych rzadkich oraz chronionych gatunków roślin. Rezerwat nie jest udostępniany do ruchu turystycznego.

* 5 km historyczno-rodzinnym szlakiem rowerowym wokół gminy Stare Babice

TRUSKAW

- Zbiornik wodny „Mokre Łąki”. Mimo że pochodzenia antropogenicznego – związany z gminną oczyszczalnią ścieków – jest wyjątkowo malowniczy, a z uwagi na swój rozmiar oraz brak większych zbiorników wodnych w okolicy przyciąga wiele gatunków ptaków, wśród których są pospolite oraz rzadkie i chronione. Gratka dla ornitologów-amatorów!

* 2,5 km ul. Lipkowską

- Parking, plac zabaw i początek ścieżki dydaktycznej „Do Karczmiska”.

* 4,5 km ul. Lipkowską i 3 Maja

IZABELIN

- Centrum Edukacji Kampinoskiego Parku Narodowego: ekspozycja stała „Przyroda i historia Puszczy Kampinoskiej”, wystawy czasowe, punkt sprzedaży wydawnictw i pamiątek; parking, polana wypoczynkowa Jakubów i początek ścieżki dydaktycznej „Puszczańską ścieżką do Leśnego Ogródka Botanicznego”.

* 5 km szlakiem niebieskim i ścieżką dydaktyczną Puszcząską ścieżką do Leśnego Ogródka Botanicznego lub 4 km ul. Lipkowską, Fedorowicza, 3 Maja i Tetmajera.

* odległość od polany Lipków

KAMPINOSKI PARK NARODOWY
www.kampinoski-pn.gov.pl

Publikacja zrealizowana w ramach projektu
„Budowa infrastruktury turystycznej na polanie
Lipków – ograniczenie antropopresji
na ekosystemy KPN”
POIS.05.01.00-00-460/12

Program Operacyjny
Infrastruktura i Środowisko
www.pois.gov.pl

Centrum Koordynacji
Projektów Środowiskowych
www.ckps.lasy.gov.pl

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
www.nfosigw.gov.pl

WAŻNE TELEFONY:

Europejski numer alarmowy: 112
Pogotowie: 999

Państwowa Straż Pożarna: 998

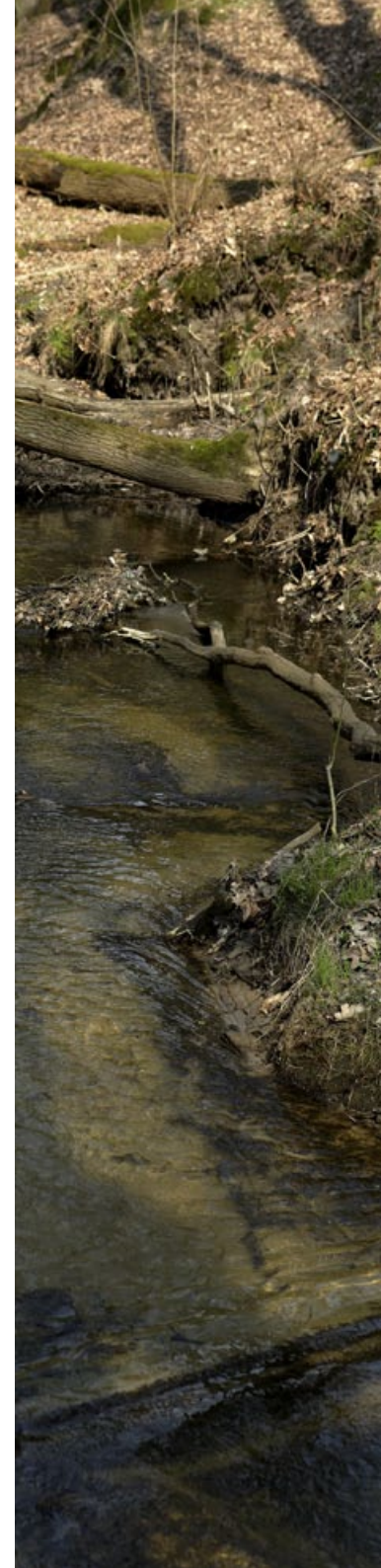
Policja: 997

Dyrekcja i Centrum Edukacji
Kampinoskiego Parku Narodowego:
22 722 60 01 lub 22 722 60 21

Komendant Straży

Kampinoskiego Parku Narodowego:
664 062 542

Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny w Granicy:
22 725 01 23

Dofinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

Kampinoski Park Narodowy
Izabelin 2015

Wydawnictwo Epograf
Blizne Łaszczyńskiego 2015
ISBN 978-83-62910-25-0

**INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko